ИНКЛЮЗИВ ТАЪЛИМ: МАЗМУН-МОҲИЯТИ, ТАМОЙИЛЛАРИ ВА АМАЛИЙ АҲАМИЯТИ

Обидова маърупа Шоэргашовна
Чирчиқ давлат педагогика университети тьютори
obidovammmm78@gmail.com

Аннотация: Ушбу мақолада инклюзив таълим , унинг моҳияти ва ғояси тўғрисида маълумот берилган . Инклюзив таълимга алоҳида эътиборга эга бўлган болалар билан олиб бориладиган ишлар, улар билан ишлашда турли методлардан фойдаланиш усуллари тўғрисида маълумотлар берилган.

Калит сўзлар: инклюзив таълим, инклюзив ёндашув, тенглик ва адолат дискриминациясизлик, индивидуал таълим, бағрикенглик ва толерантлик.

Кириш

Ҳозирги кунда жаҳон таълим тизимида инклюзив таълимга ўтиш устувор йўналишлардан бирига айланди. Инклюзив таълим— бу имконияти чекланган болаларни тенг ҳуқуқли равишда умумий таълим муҳитига қўшиш, уларнинг эҳтиёж ва имкониятларини инобатга олган ҳолда сифатли таълим-тарбия хизматларини кўрсатиш демакдир. Ўзбекистонда ҳам сўнгги йилларда инклюзив таълимни ривожлантиришга катта эътибор қаратилмоқда.

Инклюзив таълимнинг асосий ғояси — ҳар бир бола таълим олиш ҳуқуқига эга ва у имкониятидан қатъий назар жамиятнинг бир қисми сифатида қадрланиши лозим. Инклюзив ёндашувда болалар "алоҳида" гуруҳларга ажратилмайди, аксинча, барча бир маконда, бир синфда ўқиши учун шарт-шароит яратилади.

Инклюзив таълим қуйидаги талабларга асосланади:

таълим муҳитида тенг имкониятлар яратиш;

индивидуал таълим маршрутини шакллантириш;

психологик-педагогик қўллаб-қувватлаш хизмати;

ота-она, ўқитувчи ва мутахассислар ҳамкорлиги.

Инклюзив таълимнинг асосий тамойиллари

Тенглик ва адолат — ҳар бир боланинг эҳтиёжи индивидуал, шу боис барчага бир хил имконият яратилиши керак.

Дискриминациясизлик — имконияти чекланган болаларни ажратиш, камситишга йўл қўйилмайди.

Индивидуал ёндашув — ҳар бир ўқувчи учун алоҳида ривожлантирувчи дастур ишлаб чиқилади.

Жамиятга мослашув — болаларни ижтимоий ҳаётга тайёрлаш, фаол фуқаро сифатида тарбиялаш.

Таълим муҳитини мослаштириш — инфраструктура, ўқув материаллар, методик қўлланмалар, дидактик воситаларни тарбияланувчининг эҳтиёжига мослаштириш.

Ўзбекистонда инклюзив таълим ривожи

Сўнгги йилларда мамлакатимизда инклюзив таълим давлат сиёсати даражасига кўтарилди. Жумладан:2019 йилда “Инклюзив таълимни ривожлантириш концепцияси” қабул қилинди.

Мактабларда логопед, дефектолог, психологлар штати кенгаймоқда.

“Илк қадам”, умумий ўрта таълим ва олий таълим муассасаларида инклюзив гуруҳлар очилмоқда.Пандус, Брайл алифбоси, аудио-доблиёзмалар каби инфратузилмалар такомиллашмоқда.

Бу жараёнлар барча болаларнинг сифатли таълим олишига кенг йўл очмоқда.

Инклюзив таълимнинг афзалликлари

Бола учун:

ўз-ўзини эҳтиром қилиш ва ишонч ортиши;

ижтимоийлашувнинг кучайиши;

индивидуал қобилиятларни ривожлантириш;

тенгдошлари билан мулоқот орқали ижтимоий кўникмалар шаклланиши.

Жамият учун:

бағрикенглик ва толерантлик намуналарини шакллантириш;

ижтимоий адолат ва тенгликка эришиш;

кадрлар салоҳиятини ошириш;

интеграциялашган жамият барпо этиш.

Инклюзив таълим — бу фақат ўқув жараёнида болани қўллаб-қувватлаш эмас, балки бутун жамиятда ижтимоий тенглик, бағрикенглик, ҳамжиҳатликни қарор топтиришга хизмат қилади. Имконияти чекланган болаларни умумий таълим муҳитига қўшиш — уларнинг ҳаёт сифати, келажакдаги ижтимоий ўрни ва имкониятларини кенгайтиришнинг энг тўғри йўлидир.

Инклюзив таълим (инклюзивное образование) Ўзбекистонда расман 2020 йилда жорий этила бошланган.

Қуйида таъриф ва асосий босқичлар:

2020 йил 13 октябрда Президент қарори № 4860 қабул қилинган.

Шу қарор билан «2020–2025 йилларга инклюзив таълимни ривожлантириш концепцияси» тасдиқланган ҳамда 2020–2021 йиллар учун “йўл харитаси” ишлаб чиқилган.

2021/2022 ўқув йилида Тошкентда 42 та умумтаълим мактабларида пилóт лойиҳа сифатида инклюзив синфлар очилган.

Инклюзив таълимдан кутилаётган натижалар давлат сиёсати, педагогика ва жамият нуқтаи назаридан аниқ белгиланган. Қуйида уларни содда ва тушунарли тарзда баён қиламан:

Инклюзив таълимдан кутилаётган асосий натижалар

1. Барча болаларнинг тенг таълим олиш имкониятини таъминлаш

Жисмоний, ақлий, сенсор ёки психик ривожланишида ўзига хослиги бўлган болалар ҳам умумтаълим мактабларида таҳсил олади.Мактаблар болаларнинг имкониятига мослаштирилади.

2. Болаларнинг ижтимоий мослашуви ва жамиятга интеграцияси

Махсус эҳтиёжли болалар бошқа болалар билан бирга ўқиб, мулоқот қилиб, кўникмаларни бирга ривожлантиради. Стигма, ёрлиқ қўйиш, ажратиш камаяди.

3. Ата-аналар учун қулай ва справедлив таълим тизими яратиш

Болаларни махсус мактабларга олиб бориш шарти камаяди.

Ота-она фарзанди билан бирга яшаб, унинг таълим жараёнида фаол иштирок этади.

4. Ўқитувчиларнинг касбий маҳорат ва компетенцияларини ошириш

Инклюзив таълим:

дифференциал ўқитиш,

индивидуал ўқув режа,

махсус методикалар каби малака ва услубларни талаб этади.

Бу педагогларнинг касбий даражасини юксалтиради.

5. Мактаб инфратузилмасини яхшилаш

Инклюзив таълим жорий этилиши натижасида: пандуслар, лифтлар, тактил йўлакчалар,Брайл ёзуви, аудио дарсликлар,логопед, дефектолог, психолог хоналари каби шароитлар яратилади.

6. Болалардаги потенциални тўла очиш

Инклюзив муҳит болада:

ижтимоий кўникма, мустақиллик, ўз-ўзига ишонч, фаоллик каби хусусиятларни ривожлантиради.

Бу эса келажакда касб эгаллашга ҳам замин яратади.

7. Жамиятда бағрикенглик ва гуманизмни кучайтириш

Инклюзив мактабда ўқиган болалар:бағрикенг,ёрдамкор,тенглик ғояларини қадрлайдиган етук инсон бўлиб вояга етади.

Қисқа хулоса

Инклюзив таълимдан кутилаётган асосий натижа — ҳар бир бола ўз имкониятига қарамай тенг ҳуқуқли таълимга эга бўлиши, ўз потенциалини

ривожлантириши ва жамиятда тўлақонли иштирок этувчи шахс бўлиб вояга етишидир.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1.Абдурахмонова, Қ. Инклюзив таълим асослари. – Тошкент: “Sharq” нашриёти, 2020.

2.Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 13 октябрдаги PQ–4860-сон қарори. “2020–2025 йилларга мўлжалланган инклюзив таълимни ривожлантириш концепцияси”.

3.Қодиров, Б. Махсус педагогика. – Тошкент: Ilm Ziyo, 2019.

4.Тўхтаева, Д. Инклюзив таълимда педагог ўрни. – Тошкент: Yangi Avlod, 2021.

5.Эрназарова Г.О. Махсус эҳтиёжли болалар билан ишлашда педагогик ёндашувлар. – Тошкент, 2022.

6.Юлдашева, М. Инклюзив таълимда ўқув жараёнини ташкил этиш технологиялари. – Тошкент: Fan va texnologiya, 2021.

7. Ўзбекистон Республикаси “Таълим тўғрисида”ги Қонуни. – 2020.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 15 март 130-сон қарори. “Алоҳида таълим эҳтиёжли болалар таълими”.

8.Данилова, Е.П. Инклюзивное образование: теория и практика. – Москва: Академия, 2018.

9.Соколова, И.В. Специальная педагогика и инклюзивное обучение. – Санкт-Петербург: Питер, 2020.

10.Колесникова, И. Коррекционная педагогика. – Москва: Юрайт, 2019.

Безруких, М.М. Психофизиологические основы обучения детей с ОВЗ. – Москва: МГППУ, 2021.

11. Флоренская, Т.А. Инклюзивное образование в современной школе. – Москва, 2022.